

دانشگاه شهید چمران اهواز
دانشکده الهیات و معارف اسلامی
پایان‌نامه کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی تطبیقی فرزند خواندگی در فقه اسلامی و حقوق ایران

استاد راهنما:

دکتر حسین آل طاها

استاد مشاور:

دکتر خسرو نشان

نگارنده:

فاطمه جلالی مجد

شهریورماه ۱۳۹۵

باسمه تعالی

صور تجلسه دفاع پایان نامه دوره کارشناسی ارشد

پایان نامه فاطمه جلالی مجد به شماره دانشجویی ۹۲۱۱۷۰۳ با عنوان: بررسی تطبیقی فرزندخواندگی در فقه اسلامی و حقوق ایران جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی در ساعت ۱۴:۳۰ مورخ ۹۵/۰۶/۲۸ در دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه شهید چمران اهواز ارائه گردید و تصمیمات ذیل اتخاذ شد:

- ۱- پایان نامه با نمره ۱۸ مورد تصویب هیئت داوران قرار گرفت و مقرر گردید دانشجوی در اسرع وقت (ظرف مدت حداکثر یک ماه) اشکالات ذکر شده به شرح پیوست توسط هیئت داوران را برطرف نموده و به تأیید استاد راهنما برساند.
- ۲- پایان نامه دارای اشکالات اساسی به شرح پیوست می باشد و بنابر این مورد تصویب قرار نگرفت و دانشجو باید پس از رفع آنها (حداکثر ظرف مدت ماه) مجدداً دفاع نماید.
- ۳- پایان نامه از نظر هیئت داوران غیر قابل قبول است و دانشجو باید برطبق ماده ۲۲ آیین نامه کارشناسی ارشد عمل کند.

اعضاء هیأت داوران

امضاء
امضاء
امضاء
امضاء
امضاء

- ۱- استاد راهنما: دکتر سید حسین آل طاها
- ۲- استاد مشاور: دکتر خسرو نشان
- ۳- داور ۱: دکتر محمد حسین گنجی
- ۴- داور ۲: دکتر عبدالحسین رضایی راد
- ۵- نماینده تحصیلات تکمیلی دانشگاه (استاد ناظر): دکتر سید یوسف محفوظی موسوی

تقدیم

به همسر مهربانم که در تمام طول تحصیل همراه و همگام من بوده است و به دختر نازنینم، زینب.

تشکر

از استاد گرامیم جناب آقای دکتر حسین آل طه بسیار سپاسگذارم چرا که بدون راهنماییهای ایشان تامین این پایان نامه بسیار مشکل مینمود و همچنین از استاد گرامیم جناب آقای دکتر خسرو نشان بسیار سپاسگذارم که با مشاوره و راهنمایی های دلسوزانه در این تحقیق مرا یاری کردند.

نام خانوادگی: جلالی مجد	نام: فاطمه	شماره دانشجویی: ۹۲۱۱۷۰۳
عنوان پایان‌نامه: بررسی تطبیقی فرزندخواندگی در فقه اسلامی و حقوق ایران		
استاد/ اساتید راهنما: دکتر حسین آل طها		
استاد/ اساتید مشاور: دکتر خسرو نشان		
درجه تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: الهیات و معارف اسلامی	گرایش: فقه و مبانی حقوق اسلامی
دانشگاه: شهید چمران اهواز	دانشکده: الهیات و معارف اسلامی	گروه: فقه و مبانی حقوق اسلامی
تاریخ فارغ‌التحصیلی:		تعداد صفحه:
کلیدواژه‌ها: کودک، فرزندخواندگی، سرپرستی، لقطه، زوجین سرپرست، سرپرست منحصر		
<p>رسم و سنت فرزندخواندگی در میان اکثر جوامع و ملل گذشته و حاضر به صورت‌های گوناگون معمول بوده و هست. در تمام جوامع وقتی کسی، دیگری را به فرزندپذیری حقوق و تکالیفی فیما بین مقرر می‌گردد و تمام حقوق برای او محفوظ خواهد بود از جمله ارث. اما با ظهور اسلام بنا به آیاتی که بر رد فرزندخواندگی نازل شده بود این مسئله مورد قبول واقع نشد؛ حال آنکه در مواد ۲۰ و ۲۱ کنوانسیون حقوق کودک، به فرزندخواندگی پرداخته شده و از کشورهایی که سیستم فرزندخواندگی را به رسمیت شناخته‌اند، خواسته است که منافع کودک را در اولویت قرار دهد. در قانون مدنی ایران که بر مبنای فقه اسلامی وضع گردیده فرزندخواندگی به عنوان نهادی مطرح نشده اما با توجه به نیاز مبرم جامعه به حمایت از اطفال بدون سرپرست، در سال ۱۳۵۳ نهادی مشابه تحت عنوان «سرپرستی کودکان بدون سرپرست» ایجاد شد که با تصویب این قانون تا حدی این نقیصه قانون مدنی را رفع کرد و به انتظام بخشی روابط موجود پرداخت. در این نوشتار درصدد هستیم ضمن تحلیل موضوع فرزندخواندگی به مطالعه تطبیقی فرزندخواندگی در فقه اسلامی و حقوق ایران پرداخته و ضمن اشاره به معایب و محاسن این موضوع، و اشاره به قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست، به ابعاد موضوع سرپرستی بپردازیم تا اهمیت موضوع و جایگاه آن در قوانین و مقررات روشن شود و در تصمیم‌گیری‌های آتی، مدنظر قرار گیرد.</p>		

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات و مفهوم شناسی

مقدمه	۲
بیان مسأله	۳
فرضیه ها	۴
اهداف تحقیق	۵
شرح روش اجرای تحقیق	۶
پیشینه	۶
مفاهیم و اصطلاحات	۷
گفتار اول: مفهوم کودک و حقوق او	۸
بند اول: مفهوم کودک	۸
بند دوم: حقوق کودک	۱۰
الف) حقوق کودک قبل از تولد	۱۰
ب) حقوق کودک بعد از تولد	۱۰
گفتار دوم: حقوق کودک در اسلام و ایران	۱۱
بند اول) کودک در حقوق اسلام	۱۱
الف) شروع کودکی	۱۱
ب) پایان کودکی	۱۳
بند دوم: کودک در حقوق ایران	۱۵
الف) شروع کودکی	۱۶

- ۱) شروع کودکی با تولد طفل ۱۶
- ۲) شروع کودکی از زمان انعقاد نطفه ۱۶
- ب) پایان دوره‌ی کودکی ۱۸
- ج) حقوق کودک در ایران ۱۸
- ۱) حقوق کودک در قوانین قبل از انقلاب ۲۰
- الف) حقوق کودک و قوانین عام ۲۱
- ب) حقوق کودک و قوانین خاص. مصوب ۱۱ آذر ۱۳۳۷ ۲۱
- ۲) حقوق کودک در قوانین بعد از انقلاب ۲۲
- گفتار سوم: وضعیت کودکان خاص ۲۲
- بند اول: کودکان بدسرپرست ۲۳
- بند دوم: کودکان بی‌سرپرست ۲۴
- گفتار چهارم، فرزند خواندگی ۲۵
- بند اول: معنی لغوی فرزند خواندگی ۲۶
- بند دوم: معنی اصطلاحی و ماهیت ۲۷
- بند سوم: معنی اصطلاحی سرپرستی ۳۰
- بند چهارم: محاسن و معایب فرزند خواندگی ۳۰
- بند پنجم: آثار فرزند خواندگی ۳۳
- الف) ولایت ۳۳
- ب) نفقه ۳۴
- ج) قیمومت ۳۵

۳۵ (د) حضانت

فصل دوم: فرزند خواندگی از منظر قرآن

۳۸ گفتار اول: عهد انبیاء الهی

۳۸ بند اول: زمان حضرت یعقوب

۴۰ بند دوم: زمان حضرت موسی (ع)

۴۳ ب: زمان جاهلیت

۴۵ گفتار دوم: عصر اسلام

۴۶ بند اول: قبل از نزول سوره‌ی احزاب

۴۷ بند دوم: بعد از نزول سوره‌ی احزاب

۴۸ الف: عدم انتساب

۵۱ ب: عدم جمع محبت

۵۲ ج: عدم ارث

فصل سوم: فرزند خواندگی در فقه اسلامی

۶۵ گفتار اول: مشروعیت فرزند خواندگی در اسلام

۶۵ بند اول: نظریه نسخ فرزند خواندگی

۶۷ بند دوم: بررسی و نقد نظریه

۶۹ گفتار دوم: فرزند خواندگی از نظر فقه امامیه و اهل سنت

۷۴ بند اول: لقطه

۷۵ الف) لقطه در لغت و فقه

۷۵ ب) لقیط

- ج) ملتقط ۷۶
- بند دوم: شرایط ملتقط ۷۶
- الف) تکلیف ۷۷
- ب) اسلام ۷۷
- ج) آزاد بودن ۷۷
- د) عدالت ۷۸
- دیگر شرایط ۷۹
- بند سوم: وظایف ملتقط ۷۹
- الف) وجوب اخذ لقیط ۸۰
- ب) وجوب حضانت لقیط ۸۲
- ج) دو فرع فقهی ۸۳
- بند چهارم: احکام لقیط ۸۶
- الف) نسب لقیط ۸۶
- ب) اسلام لقیط ۸۸
- ج) آزادی و حریت لقیط ۸۹
- د) نفقه لقیط ۸۹
- ه) وارث لقیط ۹۳
- گفتار سوم: راهکارهای فقه برای فرزند خواندگی ۹۴
- بند اول: محرمیت ۹۵
- الف: نسب ۹۶

- ب:رضاع ۹۶
- ج:نسب ۹۸
- محرمیت در نظر اهل سنت ۱۰۱
- بند دوم:ارث ۱۰۱
- الف) صلح ۱۰۳
- ب) هبه ۱۰۴
- ج) وصیت تا ثلث اموال ۱۰۶

فصل چهارم : فرزند خواندگی در حقوق ایران

- گفتار اول: شرایط سرپرستان ۱۰۹
- بند اول: تابعیت یا هویت ایرانی ۱۱۱
- بند پنجم: عدم اعتیاد ۱۱۷
- بند ششم: تعهد انجام واجبات و ترک محرّمات ۱۱۷
- بند هفتم: عدم حجر ۱۱۸
- بند هشتم: عدم محکومیت جزائی ۱۱۸
- بند نهم: اعتقاد به یکی از ادیان مصرح در قانون اساسی ۱۱۹
- گفتار دوم: شرایط کودک یا نوجوان ۱۲۰
- بند اول: سن لازم ۱۲۱
- بند دوم: عدم بلوغ ۱۲۱
- بند سوم: عدم رشد ۱۲۲
- گفتار سوم: آیین دادرسی ۱۲۲

- گفتار چهارم: آثار سرپرستی ۱۲۵
- بند اول: آثار مالی ۱۲۶
- الف) نفقه ۱۲۷
- ب) توارث ۱۲۸
- بند دوم: آثار غیر مالی ۱۲۹
- الف) حضانت ۱۲۹
- ب) احترام ۱۳۲
- ج) تسری نام خانوادگی ۱۳۳
- د) ولایت ۱۳۵
- ه) محرمیت ۱۳۶
- گفتار پنجم: انحلال سرپرستی ۱۴۳
- نتیجه‌گیری و پیشنهادات ۱۴۶
- منابع ۱۵۰

فصل اول:

کلیات و مفهوم شناسی

کودکی که خانواده خود را در اثر بلایای طبیعی؛ جنگ؛ تصادف؛ یا عوامل دیگر از دست می‌دهد و به سازمان بهزیستی تحویل داده می‌شود؛ یا کودکانی که در اثر بی‌فکری یا بی‌مسئولیتی پدر و مادر خود در خیابان رها می‌شوند، وقتی که در دنیای کودکان خود متوجه می‌شوند که وضعیت متفاوتی دارند و به جای اینکه در آغوش پدر و مادر خود هستند تحت مراقبت سازمان و افرادی هستند که تنها بخاطر وظیفه‌شان از آنها مراقبت می‌کنند، تنها سرپناه عاطفی خود را خدا و سرپناه اجتماعی‌شان را قانون می‌دانند. در جای دیگری از این جهان پهناور، زن و شوهری که بدلیل وضعیت خاص فیزیولوژیکی قادر به بچه دار شدن نیستند، و روزمرگی، زندگی آنها را احاطه کرده است؛ و شادی کودکان بچه‌ها در خیابان آنها را به وجد می‌آورد، تنها راه حل خود را پذیرش کودکان بی‌سرپرست در خانواده خود می‌دانند. کودکان تحت حمایت سازمان بهزیستی که به دلیل وضع خاص خود، تنش و ناراحتی متفاوتی را تحمل می‌کنند، زمانی تنش آنها زیاده‌تر می‌شود که خانواده‌ای در صدد سرپرستی از آنها بر می‌آید و نمی‌دانند که چه وضعیتی در آینده آنها را انتظار می‌کشد. به این دلیل، دولت در حمایت از این کودکان و تامین حقوق آنها در خانواده جدید به پاخواسته است و قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست را تدوین کرده است اما این قانون توانسته است مطابق با شرع اسلامی که رابطه خونی را تنها رابطه خویشاوندی می‌داند باشد؟ و یا توانسته است نگرانی و ناآرامی کودکان و نوجوانان را در آینده از پذیرش در خانواده جدید را رفع کند؟ یا به عبارتی دیگر این قانون تا چه

^۱. الضحی/۹

اندازه به حال این کودکان موثر بوده است؟ تحقیق زیر که در ۴ فصل و به روش تحلیلی توصیفی تطبیقی گردآوری شده، در پاسخ به این سوال و سوال‌های دیگری که ذهن هر ایرانی را در رابطه با مسئله فرزندخواندگی به فکر وادار می‌دارد تدوین شده است. در فصل اول به کلیات و مبانی نظری تحقیق حاضر پرداختیم؛ فصل دوم را به بیان آیات قرآن کریم که در رابطه با فرزندخواندگی هستند اختصاص دادیم؛ در فصل سوم، با توجه به اینکه شرع یکی از منابع قانونگذاری ماست، دیدگاه شرع و فقها را در عنوان تحقیق حاضر بیان کردیم؛ و در آخر، فصل ۴ را به مطرح کردن فرزندخواندگی در ایران و بررسی آن مختص کردیم.

بیان مسأله

فرزندخواندگی یا تبنی نهاد قانونی است که فرد به موجب آن، کس دیگری را که فرزند طبیعی او نیست به فرزند بپذیرد که در اثر آن قانون یک رابطه‌ی مصنوعی - حقوقی، پدر، مادر - فرزند بین دو نفر ایجاد می‌کند. هر چند که قانون مدنی ایران به پیروی از شریعت اسلام و فقه، آن را به رسمیت نشناخته، اما با توجه به این که فرزندخواندگی ریشه در نیاز اجتماعی و اقتصادی دارد علاوه بر آن عوامل روحی؛ معنوی و عاطفی موجب شکل‌گیری آن شده است. قانونگذار ایرانی نیز برای ضابطه‌مند کردن آن، قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست را تدوین کرده و در حال حاضر هم این نهاد بر اساس نیازهای معنوی خانواده و کودک بدون سرپرست استوار است. این قانون اجازه داده برای حمایت از کودکان، خانواده‌های فاقد فرزند، کودکان بی‌سرپرست یا بدسرپرست را به فرزند بپذیرند. اما با توجه به اینکه قوانین اسلامی منبع اصلی قانونگذار ایرانی است و اینکه در منابع اسلامی بعضی از آثار فرزندخواندگی نسخ شده

است، قانونگذار چگونه توانسته است هماهنگی لازم را بین منابع اسلامی و تدوین قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست را ایجاد کرده است؟ در این تحقیق با توجه به قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲، مسائل حقوقی و آثار فرزندخواندگی مورد بررسی قرار می گیرد.

سوالهای تحقیق

- ۱- در نهاد فرزندخواندگی رابطه فرزندخوانده با پدر و مادر خوانده خود از لحاظ نسب، محرمیت، ارث، چگونه است؟ و فرزندخوانده مانند فرزند واقعی خواهد بود؟
- ۲- پدر و مادر خوانده اختیار همه نوع اداره فرزندخوانده خود را حتی اموال او را دارند؟
- ۳- قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست تا چه اندازه بر سرپرستی پدر و مادر خوانده نظارت دارد؟

فرضیه ها

- ۱- فرزندخوانده مانند فرزند واقعی خواهد بود و تمام آثار فرزند واقعی به او منتسب می شود مانند اینکه: از پدر و مادرخوانده خود ارث می برد و با فرزندخواندگی، کودک تحت سرپرستی محرم پدر و مادر خوانده خود می شود و از لحاظ نسب فرزند خوانده به پدر و مادر خوانده خود ملحق می شود.

۲- فرزندخواندگی یک نوع رابطه حقوقی است که نسب و محرمیت و ارث با آن صورت نمی-گیرد بلکه در این رابطه حقوقی پدر و مادر خوانده متعهد سرپرستی و نگهداری از کودک بی-سرپرست می شوند.

۳- اداره‌ی اموال و نماینده قانونی فرزندخوانده بر عهده سرپرست می‌باشد مگر آنکه دادگاه ترتیب دیگری را اتخاذ کند.

۴- فرزندخواندگی فقط حق نگهداری و سرپرستی کودک بی‌سرپرستی است و اداره اموال کودک تحت سرپرست خارج از این رابطه است و بر عهده دادستان است.

۵- قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بد سرپرست، فقط نحوه ی اعطای سرپرستی و شرایط آن را ذکر کرده و همین که فرزند خوانده تحت سرپرستی قرار گیرد، دیگر از شمول این قانون خارج خواهد شد.

۶- قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بد سرپرست، حتی بعد از قرار گرفتن کودک تحت سرپرستی، رفتار پدر و مادر خوانده را تحت نظر دارند و چنانچه برای سازمان بهزیستی احراز شود که پدر و مادر خوانده شایستگی سرپرستی ندارد، کودک از آنها پس گرفته می شود.

اهداف تحقیق

بررسی و تبیین احکام فرزندخواندگی و تأمین حقوق فرزندخوانده و سپس ایجاد نظم و ثبات در روابط بین فرزندخوانده و پدر یا مادر خوانده و همچنین تبیین وظایف دستگاه‌های مربوطه.

شرح روش اجرای تحقیق

پژوهش حاضر، پژوهش توصیفی، تحلیلی تطبیقی با روش گردآوری اطلاعات از کتب و مقالات فقهی و حقوقی و با استفاده از نرم‌افزارها و قوانین تدوین شده است.

پیشینه

در روم باستان چنین مرسوم بود که بعد از فوت رئیس خانواده، پسر وی ریاست خانواده را برعهده می‌گرفت. بنابراین داشتن فرزندان ذکور اهمیت فراوانی داشت؛ زیرا تصور مردم چنین بود که اگر مردی فوت شود و پسر نداشته باشد، دیگر از خانواده خود او اثری نخواهد بود و نیز معتقد بودند که دختر با ازدواج کردن باید آداب و آیین خانواده اصلی خود را ترک کند و لزوماً باید بر آیین خانواده شوهر در آید. بنابراین دختر قادر نبود آداب و سنن خانواده اصلی خود را حفظ کند، در نتیجه مرد رومی و رئیس خانواده داشتن پسر را امری ضروری و نیازی حتمی می‌دانست و اگر پسری نداشت یا قادر نبود صاحب فرزند شود، بر حسب ضرورت، پسر شخص دیگری را به فرزندی می‌پذیرفت. در ایران باستان نیز فرزند خواندگی همراه و توأم با اعتقادات مذهبی بود. زرتشتیان که بیشتر مردم ایران را تشکیل می‌دادند، معتقد بودند که فرزند هرکس پل ورود او به بهشت است و افراد فاقد اولاد، در روز قیامت و دنیای دیگر پلی ندارند تا از راه آن وارد بهشت شوند. افراد عقیم و بدون فرزند می‌توانستند برای ورود به بهشت از راه فرزند-خواندگی پل سازی کنند.^۱ در عربستان و قبل از اسلام نیز فرزندخواندگی رایج بوده است و فرزند

^۱ عالمی طامه، حسن، عقد فرزندخواندگی، مجله فقه و حقوق، فصلنامه کوثر، شماره ۱۹، سال ۱۳۸۷، ص ۴۳

خوانده «دعی» نامیده می‌شد.^۱ اما با آمدن اسلام و نزول قرآن فرزندخواندگی نسخ شد. ولی سرپرستی کودکان بی سرپرست در اسلام و کتب دینی همواره سفارش شده است که امروزه با گستردگی نیاز کودکان بی سرپرست به سرپرستی قانون حمایت از کودکان در سال ۱۳۵۳ تصویب شد و در سال ۱۳۹۲ این قانون نسخ و بجای آن، قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست تصویب شد. این قانون برای حمایت و رفع نیازهای مادی و معنوی کودکان بی سرپرست فرزندخواندگی جایگاه مهمی دارد. هر چند که بحث از کودکان بی سرپرست در کتب فقهی به صورت پراکنده ذکر شده که باید جمع‌آوری گردد. اما در کتب حقوقی باب مستقلی به آن اختصاص داده شده که دارای احکام و شرایطی است که در خور بررسی و مطالعه‌ی دقیق است و تا آنجایی که اطلاع دارم در یک پایان‌نامه که فقط به بررسی فرزندخواندگی پرداخته، اما به شیوه‌ی تطبیقی و مقایسه‌ای و همچنین به بررسی احکام و آثار آن در فقه مذاهب و حقوق ایران که هدف پایان نامه می‌باشد، انجام نشده است.

مفاهیم و اصطلاحات

برای ورود به هر علمی و تحقیق و بررسی در آن، لازم است مفاهیم و اصطلاحات ویژه آن را بشناسیم و از معانی و کاربرد آنها آگاهی داشته باشیم .

^۱ مبین، حجت، تحولات فرزند خواندگی در نظام حقوقی اسلام، ایران و فرانسه، نشریه گواه، ۱۳۸۴، ص ۳

گفتار اول: مفهوم کودک و حقوق او

کودکی از مراحل بنیادین زندگی هر انسان در جامعه است. اگر این مرحله به خوبی شناخته شده و به طور مناسب پشت سر گذاشته شود، جامعه مملو از افرادی خواهد شد که قابلیت‌های لازم برای زندگی در وضعیت مطلوب را دارند. در واقع، دوره‌ی کودکی دوره‌ای است که انسان سپری می‌کند؛ تا از کودکی بیولوژیک به عضوی اجتماعی تبدیل شود.^۱ با توجه به اینکه فرزند-خواندگی مربوط به کودک است و اینکه تنها در این مرحله از حیات انسان است که به فرزند-خواندگی گرفته می‌شود، لذا واژه‌ی کودک از واژه‌های کلیدی و مهم این تحقیق است که نیاز به تبیین و توضیح دارد.

بند اول: مفهوم کودک

کودک در لغت به معنای طفل و خرد سال است.^۲ واژه کودک از ریشه واژه پهلوی (kuk) به معنای کودک می‌باشد. و با واژه‌های کوتاه و کوچک هم‌خانواده است. این واژه به بزرگ نشدن و سادگی و پاکی نیز اشاره دارد.^۳ از نظر عرفی دوره کودک پس از نوزادی شروع و تا رسیدن به سن قانونی ادامه دارد. و یا به تعبیری، حد فاصل نوزادی و نوجوانی را عرف عام دوره کودکی می‌گویند. دکتر وهبه زحیلی در تعریف کودک می‌نویسد: «الصغر: طور به کل إنسان، يبدأ من حين الولادة الى البلوغ» کودکی دوره‌ای است که به هر انسانی خواهد گذشت، آغاز آن هنگام ولادت و

^۱ . پیوندی، غلام رضا، حقوق کودک، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه‌ی اسلامی، تهران ۱۳۹۰، ص ۴۹

^۲ . دهخدا، لغت نامه دهخدا، دانشگاه تهران و موسسه‌ی لغت نامه دهخدا، تهران ۱۳۷۷، واژه کودک.

^۳ .ویکی پدیا، دانشنامه آزاد.